

O neurčitých číslovkách

Zdeněk Salzmann

Číslovky (numeralia, sg. numerale) jsou slovní druh vyjadřující počet něčeho. Mohou být určité (jeden, tři sta pět, devětadevadesát) nebo neurčité. Neurčité vyjadřují číselně nepočítané množství, například několik knih, málo žen, několikrát zatelefonoval, málo výborných známek atd. Tento článek se bude zabývat pouze číslovkami neurčitými.

Neurčité číslovky rozeznáváme základní, druhové, násobné, podílné, řadové, souborové a úhrnné.

Základní číslovky uvádějí počítaný předmět nebo osobu na otázku kolik – zahrnují několik, tolik, kolik, málo, mnoho, víc(e), sta, miliony, na sto knih (mnoho knih), milion překážek (velmi mnoho překážek), kolik radostí (mnoho radostí) a podobně.

Druhové číslovky udávají počet druhů jmenovaného substantiva, například na několikery způsob, tisícere nadávky (mnoho nadávek), přes několikere napomenutí a tak dále.

Násobné číslovky vyjadřují, kolikrát se věc vyskytuje, například málokrát se omluvil, několikrát se opozdil, stokrát se opakoval (opakoval se velmi často) a kolikrát si myslím (často si myslím) a tak dále.

Podílné číslovky vyjadřují, po kolika se ve skupinách vyskytují věci nebo osoby, například po několika týdnech.

Řadové číslovky vyjadřují pořadí téhož druhu, jako například na první pohled (ihned), po několikáté to opakoval, stalo se to už po sté (velmi často) a tak dále.

Souborové číslovky udávají počet nějak souvisících jednotlivin tvořících celek, například několikere šaty, tolikere otázky, kolikery boty a podobně.

Úhrnné číslovky udávají počet jevů zahrnutých úhrnem, například předložila hostům několikero jídel nebo několikero řemesel.

Číslovky jsou sklonné i nesklonné, ovšem skloňování se omezuje pouze na určité číslovky (jeden člověk, jednoho člověka, jednomu člověku, osmnáctého října a podobně).

U neurčitých číslovek je skloňování omezeno na 2. pád (genitiv) u slova málo a na 2., 3., 6. a 7. pád u slov kolik, mnoho, několik a tolik. Příklady: 2. pád – mála žáků, několika mužů, tolika příkladů; 3., 6. a 7. pád – k málo žákům, k tolika ženám, o málo lidech, o tolika lidech, s málo dětmi, s tolika lidmi a podobně.

Některé neurčité číslovky se adjektivizují, tedy se mění v přídavná jména – například po mnohých letech, po tolikých snahách, několikanásobná pokuta. Některé se substantivizují, jako například měl na mále, spokojit se s málem, vařit z mála, bez mála, o tom málu, jeden z mnoha a tak dále.

Poznámka: Při psaní tohoto článku jsem se opíral o Nauku o českém jazyku Vladimíra Šmilauera (Praha 1972).